

Psihički aspekti spolno prenosivih bolesti

Psychological Aspects of Sexually Transmitted Diseases

Vladimir Gruden

Klinika za psihološku medicinu
Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
KBC Zagreb
10000 Zagreb, Kišpatićeva 12

Sažetak Spolnost ili seksualnost je ukupnost pojava vezanih za spol i spolni nagon, a spol je ukupnost fizioloških i psiholoških obilježja po kojima se razlikuju muškarac i žena. Istraživanja pokazuju blagotvoran utjecaj spolnog odnosa na zdravlje. Spolno prenosive bolesti mnoge osobe poistovjećuju sa životnom opasnošću. Tjeskoba je antcipacija te opasnosti, a depresija je doživljaj gubitka najvišeg ideala mnogih - sposobnost spolne komunikacije. Spolno prenosive bolesti mogu uzrokovati impotenciju zbog neuropatije i prostatitisa, a najčešće kao traumatski čimbenik u izazivanju stresa i distresa. Impotencija i frigiditet najčešće su smetnje kod spolno prenosivih bolesti i uglavnom su psihogena podrijetla. Trudnoća i spolno prenosive bolesti udruženi dovode, nedvojbeno, do distresa. Preventiva i zdravstveno prosvjeđivanje s promjenom stavova prema spolno prenosivim bolestima u mladima, odnosno školske djece značajni su čimbenici u smanjivanju nepovoljnih psihičkih reakcija.

Ključne riječi: spolnost, spolno prenosive bolesti, impotencija, stres

Summary Sexuality is the totality of phenomena connected with gender and sexual drive, and gender is the sum of physiological and psychological features distinguishing man and woman. Studies show beneficial effect of sex upon health. Many people identify sexually transmitted diseases with life threat. Anxiety is the anticipation of this danger and depression is the experience of loss of the highest ideal for many - the ability of sexual communication. Sexually transmitted diseases can cause impotence due to neuropathy and prostatitis. They are most frequently a traumatic factor in causing stress and distress. Impotence and frigidity are the most common disorders in sexually transmitted diseases, mostly of psychogenic origin. Pregnancy and sexually transmitted diseases in combination undoubtedly lead to distress. Prevention and health education along with the changes of attitude towards sexually transmitted diseases in the young and school children respectively are important issues in reducing untoward psychological reactions.

Key words: sexuality, sexually transmitted diseases, impotence, stress

Spolnost je komponenta duše, a ne tijela. Njegova emotivna komponenta je najviše za čime duša traga.

Tripurari Swami

Spolnost (seksualnost) definiramo kao ukupnost pojava vezanih za spol i spolni nagon, a spol je ukupnost fizioloških i psiholoških obilježja po kojima se razlikuju muškarac i žena. Osim biološke i psihičke, spolnost ima svoju etičku, duhovnu i socijalnu osnovu (1).

Svakog dana 200 milijuna parova u svijetu vodi ljubav pa je, upravo ovoga trenutka, 2.000 parova zaokupljeno seksom.

Početak svijeta je ujedno i začetak ljudskog roda. Začetak svijesti ljudskog roda je trenutak u povijesti

čovjeka kada su muškarac i žena prvi put prilikom parenja osjetili zadovoljstvo. Tog trenutka produženje vrste stavljeno je u drugi plan, a produženje orgazma zauzelo je pobjedničko prvo mjesto.

Spolnost prati čovjeka od njegovih prvih početaka pa nadalje. S njom se radamo i umiremo. Različita je i različito se izražava u raznim životnim razdobljima. Elementarna je ljudska potreba i prožimlje cijelo ljudsko tijelo i dušu. Poticana je receptivitetom naših očiju, sluhom, njuhom, okusom, dodirrom, ovisi o ustroju naše

ličnosti i okružju, zatim socijalnim, društvenim, kulturnim, religijskim i inim čimbenicima. U povijesnom tijeku čovjek ju je potiskivao, eksploatirao, uživao u njoj i reproducirao se (2).

Za mnoge je spolnost ponajprije moždana aktivnost. Spolnost postoji radi užitka. Ona se kod čovjeka odvojila od reprodukcije. Reprodukcijska se samo "naslanja" na spolnost. Spolni osjećaji mogu se protezati od romantične čežnje za blizinom drage osobe i njezinom ljudskom toplinom, pa sve do raspaljene strasti koja tišti i žudi za erotskim užitkom i organskim zadovoljenjem. Moralna razmišljanja ustrajno ističu važnost i "težinu" spolnosti jer ona osjetno prožima svu slojevitost ljudskog bića. Savjest se obično očituje "glasno i angažirano", bilo da je optužuje, bilo da za nju traži opravdanje. Spolnost prate privlačnost i osjećaj ljubavi; s druge pak strane spolno ponašanje može izazivati odvratnost, gađenje, mučninu i mržnju. Prisilno, tj. neslobodno i neželjeno, spolno ponašanje može biti plod i naznaka opsežnijega duševnog opterećenja. Neuredni spolni postupci mogu biti povezani s dubinskim strahom i jakim osjećajem krivnje. Svi su ljudi u svojoj spolnosti ranjivi i ranjeni. Spolnost uvelike utječe i odražava se na cjelokupan ljudski organizam (2).

Spolnost je prirodan fenomen koji zaslužuje punu pozornost. Spolnost u nama izaziva potrebu za nježnošću. Za intimni odnos muško - žensko, međutim, treba i hrabrost. Odnos muško - žensko jest najdragocijeniji odnos. Tko to nije spoznao, nesposoban je za pravu ljubav. Ne treba je dovoditi u izdvojen položaj, niti na nju stavljati "tabue" i zabrane, izbjegavati razgovore o toj temi, lijepiti joj etikete srama ili obavijati je velom tajnovitosti. Tajnovitost pojačava nekontroliranost. Spolno prenosive bolesti su stoga "izabrale" spolnost kao sigurnost vlastite održivosti (3).

Mlade treba pravodobno i objektivno upoznati s pojavama koje će im se dogoditi u pubertetu. Seksualna edukacija u školama mora uključiti i "poglavlja" o prirodni i postizanju užitka, kao i ono o pravu na užitak. Za većinu, ne treba zaboraviti, užitak spolnosti ne dolazi sam po sebi, ne pada s oblaka. Istinsko uživanje (nužno) uključuje i užitak drugoga. Nedvojbena, traganje za užitkom često može biti gotovo jednako ugodan potihvat, no nerijetko i izrazito traumatičan pogotovo glede spolno prenosivih bolesti (3).

Spolni odnos jest sinonim za užitak. Religijske ili političke elite, koliko god se trudile i kakve god represivne mjere provodile, nikada nisu uspjele spriječiti "moćne sile spolnog užitka". Na seksualno ponašanje snažno utječu iskustvo i usvojeni stavovi o spolnosti. Seksualni nam je užitak prirodan, ali su utjecaji kulture na njega beskrajno veliki. Zato se užitak i doživljava i uči, a društveni i kulturni kontekst uvelike određuje hoće li netko u užitku uživati ili će ga sa sramom i osjećajem krivnje negirati.

Seksualne slobode

U prvobitnoj zajednici ljudi nisu planirali koliko će djece imati. Imali su ih koliko se dogodilo. Da bi se stvorila civilizacija, bilo je nužno kontrolirati broj djece. U rimsko doba već postoji ideal djevičanstva. To je za ono doba vrlo human način kontrole prirasta stanovništva.

Izraelci u to vrijeme bludnice kamenuju. Razlozi su djelomično i zdravstveni. Treba spriječiti širenje zaraznih bolesti. Muslimani su higijenska pravila pretvorili u vjerske obrede. Izraelci, a za njima i Katolička crkva u vjeru su uvrstili pravila seksualnog suzdržavanja. Isus je kamenovanoj bludnici rekao: "Idi i ne griješi više." Potpora je to društvenom pravilu isto kao što je podupro i plaćanje poreza izrekom: "Caru carevo, a Bogu Božje!"

Društvo shvaća da spolna želja postoji i da ju je nemoguće uništiti. U društvu se stvaraju kriteriji časti i nečasti. Nitko se, međutim, ne pridržava potpuno pravila o čistoći. Spolnost je ono čemu se ljudi najviše raduju, čini im najveće veselje i užitak u životu. Međutim, silom prilika je svedena na najmanju moguću mjeru.

Danas imamo prezervative. A znamo i odrediti kod žene plodne i neplodne dane. Sva pravila stvarana dvije do četiri tisuće godina gube smisao. Ali ljudi se više ne sjećaju kako su i zašto nastala ta pravila. Kakva trebaju biti nova pravila? Nova pravila trebaju zanemariti tzv. "tradicionalne vrijednosti" i osnivati se samo na današnjim potrebama društva. Načelo da ne treba zabraniti sve što nije nužno dopustiti prelazi u novo načelo da treba dopustiti sve što nije nužno zabraniti (3).

Utjecaj spolnosti na zdravlje

Redovit spolni odnos za naše tijelo i psihu predstavlja više nego sam užitak i zabavu. Spolni odnos ima važnu ulogu u našem fizičkom i emocionalnom funkcioniranju. Istraživanja pokazuju njegov blagotvoran utjecaj na zdravlje, što se objašnjava jačanjem imunosnog sustava, poboljšanjem prokrvljenosti vitalnih organa, popuštanjem boli, regulacijom hormona i većim stupnjem životne radosti i zadovoljstva. Spolno aktivni ljudi rjeđe su na bolovanju, društveniji su, bolje raspoloženi i više uživaju u životu. Ovo su rezultati koje je dr. Ted McIlvenna (Institute for Advanced Study of Human Sexuality, San Francisco) dobio istražujući seksualni život 90 000 američkih odraslih osoba.

U istraživanju dr. Winnifreda Cutlera (Athena Institute for Women's Wellness, Pennsylvania) sudjelovalo je nekoliko stotina studentica koje su trebale bilježiti podatke o svom menstrualnom ciklusu i spolnoj aktivnosti. Istraživanje je pokazalo da žene s redovitim tjednim spolnim odnosima imaju znatno višu razinu estrogena od onih čiji su odnosi sporadični ili ih uopće nema. Dobrobiti estrogena su višestruke: zdraviji srčano-žilni sustav, niži kolesterol, veća gustoća kostiju, manje naborana koža.

Tijekom spolnog odnosa gube se i kalorije. Prema procjenama dr. Alfreda Frangera (Medical College of Wisconsin) u spolnom odnosu se gubi najmanje 4,2 kilokalorije na minutu (tijekom igranja tenisa gube se prosječno 4 kilokalorije na minutu kod žene od 54 kg). Spolni odnos je učinkovit i za smanjenje stresa. Istraživanja pokazuju da su ljudi koji su zadovoljni svojim spolnim životom rjeđe depresivni, anksiozni, nasilni i neprijateljski raspoloženi. Bolje raspoloženje nakon spolnog odnosa te prestanak ili olakšavanje boli objašnjavaju se endorfinima, čije izlučivanje u mozgu spolni odnos potiče. Spolni odnos može izliječiti glavobolju. Određena istraživanja pokazuju da žene koje pate od migrene nakon spolnog odnosa osjećaju olakšanje ili prestanak boli. Prema nekim studijama, osobe koje su zadovoljne svojim spolnim životom manje obolijevaju od srčanih bolesti, karcinoma, autoimunih bolesti i infekcija, boli u leđima, hemoroida, povišenoga krvnog tlaka, lupanja srca, znojenja, astme, egzema, pretilosti, nesаницe, noćnih mora i žive dulje (4).

Rezultati novog istraživanja škotskog psihologa pokazuju da osobe koje imaju redovite spolne odnose mogu izgledati i do sedam godina mlade nego što zbilja imaju. Dr. David Weeks i Jamie James ispitali su 95 osoba u Škotskoj koje izgledaju mlado za svoje godine. Iz razgovora je bilo očito da je redovit spolni odnos bitan čimbenik njihove mladolikosti. Spolni odnosi mogu smanjiti količinu masnoga tkiva i potaknuti otpuštanje endorfina, a ti spojevi ublažuju bol i smanjuju tjeskobu.

Ženski orgazam je moćan analgetik te su glavobolje samo jako loš izgovor za izbjegavanje spolnog odnosa. Jedan talijanski liječnik propisuje redoviti spolni odnos s jednim partnerom za poboljšanje probave. On također tvrdi da povremeni spolni odnos s različitim partnerima može uzrokovati probavne tegobe. Otuda zaključak kako neprimjerena spolnost zbog straha od spolno prenosivih bolesti uveliko smanjuje kvalitetu života.

Spolnost i stres

Kad je osoba pod stresom, spolni odnos je samo još jedan stres u životu, još jedna stvar koja se od nje očekuje. I onda se počinje razmišljati o izostanku orgazama, o nakupljenim kilogramima, ljutnji ili razočaranju. Često se žena osjeća tako posramljena i usamljena i ne može o manjku seksualne želje razgovarati ni s najboljom prijateljicom. Naučiti nositi se sa stresom nije čudnovati lijek za sve probleme, ali sigurno je prvi korak k njihovu rješavanju.

Veza s partnerom mora biti na prvome mjestu. To znači određivanje vremena za intimnosti i nježnosti s partnerom, emocionalne ili fizičke. To znači jednostavno ugaziti televizor nakon što djeca zaspu kako bismo ostali nasamo s partnerom. Nije važno je li vezanost više psihička ili fizička, važno je odvojiti vrijeme osim za

rad i roditeljstvo i za svojeg partnera. Ako ne možemo biti intimni u vrijeme odlaska na spavanje, intimnost se može ostvariti ujutro (4).

Spolnost i spolno prenosive bolesti

Osnovni čimbenici psihičkih problema vezanih uz spolno prenosive bolesti su ličnost bolesnika i simbolično značenje bolesti vezane uz spolnost. O ličnosti bolesnika, s njegovom konstitucijom, ovisi intenzitet frustracije i mogućnost psihopatološke dekompenzacije. Spolno prenosive bolesti mnoge osobe poistovjećuju sa životnom opasnošću. Tjeskoba je anticipacija te opasnosti, a depresija je doživljaj gubitka najvišeg ideala mnogih - sposobnost spolne komunikacije. Niz obrambenih mehanizama od tjeskobe oblikuje neurotske i psihosomatske smetnje. Impotencija i frigiditet najčešće su smetnje kod spolno prenosivih bolesti i uglavnom su psihogenog podrijetla. Osobe s nedovoljno integriranom osobnošću mogu psihotično reagirati. Fobije od spolnih bolesti projekcija su neriješenih emocionalnih konflikata.

Impotencija ili erektilna disfunkcija je nesposobnost postizanja i održavanja erekcije dovoljne za spolni odnos u rjeđe od 20% sveukupnih pokušaja. Uzroci impotencije su tjelesni i psihički. Mnogi muškarci "tiho" pate od toga poremećaja zbog posebnog značenja koje ima impotencija u ustroju njihove osobnosti (5-8).

Spolno prenosive bolesti mogu uzrokovati impotenciju zbog neuropatije i prostatitisa, a najčešće kao traumatski čimbenik u izazivanju stresa i distresa. Tjeskoba i depresija osnovni su simptomi distresa, a ujedno pripadaju psihogenim čimbenicima impotencije. Spolno prenosive bolesti imaju kastrativno simbolično značenje i njihova je pojava nerijetko vezana uz osjećaj krivnje. Spolni je odnos posebno važan komunikacijski kanal među spolovima. Kada postaje kanalom spolno prenosivih bolesti, tada dolazi do ozbiljne prijetnje integraciji *selfa*, što dovodi do snažnih anksioznih odgovora i obrambenih mehanizama.

Preventiva od spolno prenosivih bolesti ujedno je i preventiva posljedične impotencije. Tom okviru pripadaju apstinencija od genitalnog kontakta i upotreba prezervativa. U liječenju impotencije upotrebljavaju se anksiolitici i antidepressivi (premda i oni nepovoljno djeluju na potenciju) te individualna i grupna psihoterapija. Osobnim tolerantnim stavom o komunikaciji prema spolovima terapeut pomaže, kao model poistovjećenja, u reintegraciji *selfa* impotentne osobe.

Je li trudnoća (sa svim svojim manifestacijama) stres? Jest ako se stres tumači kao adaptacija i kao reakcija na promjenu homeostaze. Spolno prenosiva bolest također je stresogeni čimbenik. Trudnoća i spolno prenosiva bolest udružene dovode nedvojbeno do distresa. Uzroci ovoga distresa dodajmo potrebu obvezne kontrole trudnice na spolno prenosivu bolest i preporuku carskoga reza pri porođaju, posebno kod HIV-a. Neke bolesti iz kruga spolno prenosivih bolesti dovode do steriliteta,

spontanog abortusa ili oštećenja ploda. "Svetost" trudnoće potamnjuje se spolno prenosivom bolešću zbog predrasuda o vezanosti spolno prenosive bolesti i promiskuiteta.

Osim genskog priloga muškarac, načelno, ne utječe na ženinu trudnoću. Kod spolno prenosive bolesti njegov je prilog veći jer je on inficirao partnericu.

Ne brinu se trudnice sa spolno prenosivom bolešću toliko za sebe koliko za dijete. Plaši ih mogućnost inficiranja fetusa ili novorođenčeta tijekom porođaja, ili za vrijeme dojenja. Bolja informiranost za neke bolesti i u nekih trudnica smanjuje strah, dok ga za druge (osobito virusne) pojačava.

Unatoč informiranosti (u školi, medicinskim ustanovama i u sredstvima javnoga priopćavanja) o spolno prenosivim bolestima nema primjerene preventive. 85% žena ne upotrebljava zaštitu niti se osvrće na poznata upozorenja (jedan partner i uzimanje spolne anamneze). Posebno je kod adolescentica prisutna asocijacija trudnoće

i spolno prenosive bolesti. Za žene je problematično provođenje postavljenih uvjeta zbog društvenih predrasuda i nevjerovanja u iskrenost partnera, odnosno njegove emocionalne nezrelosti. Nadalje, zahtjev trudnice za kontracepciju pri spolnom odnosu s partnerom s kojim je dulje vezana upućuje na nepovjerenje (4, 5).

S druge strane, žena koja izbjegava zaštitu pokazuje autoagresiju koja u trudnoći, uz osjećaj krivnje, dovodi i do suicida. Osim anksioznosti zbog moguće infekcije djeteta riječ je i o agresiji prema djetetu, prema sebi, a i prema reprodukciji (6). Ili je to put adaptacije na sve probleme koje donosi spolno prenosiva bolest?

Liječenje navedenih psihičkih reakcija obuhvaća: psihoterapiju i psihofarmakoterapiju anksioliticima i antidepressivima, a po potrebi i antipsihoticima. Preventiva i zdravstveno prosvječavanje s promjenom stavova prema spolno prenosivim bolestima u mladima, odnosno školske djece važni su čimbenici u smanjivanju nepovoljnih psihičkih reakcija (7, 8).

Literatura

1. CROOKS R, BAUR K. Our sexuality. California: Benjamin/Cummings Publishing Inc, 1990.
2. HYDE JS. Understanding Human Sexuality. New York: McGraw-Hill Inc, 1994.
3. ABRAMSON PR, PINKERTON SD. O užitku. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, Naklada Jesenski i Turk, 1998.
4. HINGSBURGER D. Hand made love: A guide for teaching about male masturbation. Eastman, PQ: Diverse City Press, 1995.
5. HINGSBURGER D. Just say know!. Eastman, PQ: Diverse City Press, 1995.
6. KRATOCHVIL S. "Orgasmic expulsions in women." *Cesk Psychiatr* 1994;90(2):71-7.
7. GRUDEN V. Poremećaj spolnosti. U: Mračević V i sur. (ur.) *Psijatrija*. Zagreb: Medicinska naklada, 1995.
8. GRUDEN V. *Psijoterapija*. Zagreb: Medicinska naklada, 1992.